

УДК 39-057.4Фішер А.:378.4.096(477.83-25)]“1939/1941”

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА АДАМА ФІШЕРА НА КАФЕДРІ ФОЛЬКЛОРУ Й ЕТНОГРАФІЇ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Роман ТАРНАВСЬКИЙ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра етнології,
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна

Адам Фішер (1889–1943) – один із найвидатніших польських етнологів ХХ ст., багатолітній секретар Народознавчого товариства у Львові та редактор його друкованого органу часопису “Lud”. З 1921 р. він викладав у Львівському університеті: спершу як доцент кафедри антропології та етнології (1921–1924 рр.), а згодом – як професор кафедри етнології (1924–1939 рр.). Водночас, у 1924–1939 рр. А. Фішер очолював Етнологічний інститут Львівського університету, який упродовж 15 років був головним осередком діяльності Народознавчого товариства у Львові (саме в приміщеннях Етнологічного інституту був секретаріат товариства, його бібліотека, а також редакція “Ludu”). У пропонованій статті охарактеризовано менш висвітлений в історіографії етап життя А. Фішера – його діяльність як професора кафедри фольклору й етнології Львівського університету (1939–1941 рр.) із наголосом на 1940 р. – рік найактивнішої праці А. Фішера в цьому підрозділі.

Ключові слова: Адам Фішер, Львівський університет, кафедра фольклору й етнології, етнологія, етнографія.

На початок осені 1939 р. А. Фішер був професором кафедри етнології та директором Етнологічного інституту Львівського університету (тодішня офіційна назва – Університет Яна Казимира у Львові). У 1939/1940 навчальному році, який повинен був розпочатися 1 жовтня 1939 р., професор мав викладати для студентів спеціальності “Антропологія, етнологія, праісторія” гуманітарного факультету: читати лекційні курси “Головні етнографічні проблеми на території Європи”, “Етнографія давніх пруссів”, а також проводити соціологічний конфераторій для етнологів, вправи з ділянки етнографії Польщі (спільно з доцентом Яном Фальковським) та етнологічний семінар¹.

Проте політична ситуація перешкодила реалізації цих планів. 1 вересня 1939 р. нападом нацистської Німеччини на Польщу розпочалася Друга світова війна. 17 вересня 1939 р. східний кордон Другої Речі Посполитої перейшли радянські війська. Західна Україна з центром у Львові увійшла до складу

---

¹ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1939/40* (Lwów: Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, 1939), 59.

Української РСР – однієї з республік Радянського Союзу. Тож з осені 1939 р. у краї розпочалась радянізація, яка заторкнула всі ділянки тодішнього життя, зокрема, університетську освіту.

У плані структури та організації навчально-наукового процесу Львівський університет (офіційна назва з 1940 р. – Львівський державний університет імені Івана Франка) реорганізували за зразком радянських вищих навчальних закладів. Ліквідовано теологічний факультет. Медичний факультет перетворено на Львівський державний медичний інститут. З математично-природничого факультету створено фізико-математичний та природничий факультети, а з гуманітарного – історичний та філологічний факультети. Кафедри, які до того в навчальному закладі ототожнювались з професорами, перетворили на основні навчально-наукові одиниці, які перебравали й функції ліквідованих наукових інститутів Університету Яна Казимира у Львові. Працівники кафедр розробляли програми спецкурсів і семінарських занять, працювали за планами та програмами, затвердженими Народним комісаріатом освіти УРСР².

На цьому тлі відбувалась реорганізація народознавчих підрозділів Львівського університету. На основі ліквідованих кафедри етнології та Етнологічного інституту гуманітарного факультету в жовтні 1939 р. на новоствореному філологічному факультеті відкрили кафедру фольклору й етнографії. 27 листопада її очолив видатний український народознавець Філарет Колесса (крім керівництва кафедрою фольклору й етнографії, з січня 1940 р. Ф. Колесса, за сумісництвом, очолював Львівське відділення Інституту фольклору АН УРСР та Державний етнографічний музей, організований на базі Культурно-історичного музею Наукового товариства імені Шевченка у Львові)³. Ще 1 жовтня 1939 р. на філологічний факультет зарахували А. Фішера, затвердивши 11 січня 1940 р. професором кафедри фольклору й етнографії⁴. Тобто, вчений став першим працівником новоствореної кафедри народознавчого спрямування. Таким чином, наприкінці 1939 р. кафедра фольклору й етнографії мала двох працівників – професорів Ф. Колессу та А. Фішера. У січні 1940 р. її колектив

² Степан Макачук, “Львівський державний університет імені Івана Франка (1939–1991),” *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка* (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011), т. 1, 79–82.

³ Списки завідувачів кафедрами Львівського університету, 1940 р., Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ імені Івана Франка), ф. Р-119, оп. 1, спр. 410, арк. 1, 4, 9, 13, 20; Колесса Філарет, особова справа, Архів ЛНУ імені Івана Франка, ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 728, арк. 2 зв., 4 зв., 30.

⁴ Фішер Адам, трудова книжка, Архів ЛНУ імені Івана Франка, Відділ кадрів, 1940 р., спр. 380, арк. 2.

повповнили учні А. Фішера Ярина (Ірена) Нестюк⁵ (з 11 січня 1940 р. – асистент кафедри)⁶ та Генрик Перльс⁷ (з 20 січня того ж року – лаборант)⁸.

Отже, на кафедрі фольклору й етнографії А. Фішер працював серед людей, яких добре знав. Наприклад, упродовж міжвоєнного періоду Ф. Колесса часто рецензував дослідження А. Фішера, констатуючи їхню наукову цінність. Про габілітаційну працю А. Фішера *“Zwyczajy pogrzebowe ludu Polskiego. Monografia etnologiczna”* Ф. Колесса писав: “Автор уперше зібрав у повну цілість польські похоронні обряди, які порівнює з такими ж обрядами інших, передусім слов’янських народів, а при тім подає доволі широкий огляд (повноти не можна тут вимагати) і групування українських похоронних обрядів, що може послужити вихідною точкою для спеціальної студії у цьому напрямі”⁹. Також Ф. Колесса наголошував на розробці А. Фішером проблематики з ділянки теоретичної етнології: “Супроти того, що в науковій літературі здавна помічається неоднакове розуміння й визначування обсягу етнографії й етнології, пропонує автор визначати етнографію як описове вивчення матеріальної, соціальної й духовної культури окремих народів, а етнологію як науку, що має порівняльним способом досліджувати культуру різних народів та прямувати до загальних висновків”¹⁰.

⁵ Ярина (Ірина, Ірена) Нестюк (Нестюк-Іванчук) (1911–1995) у 1930-х роках навчалася на гуманітарному факультеті Львівського університету, спеціалізуючись з етнографії та етнології. Магістр етнографії та етнології (*“Kult drzewa w Słowian”*, 1935), слов’янської філології (*“Literatura kalendrzowa polsko-ukraińska od XVI–XVIII wieku”*, 1936). У 1939 р. захистила докторат *“Monografia etnograficzna pow. Zamojskiego”* (промотор А. Фішер) (Нестюк Ярина, особова справа, Архів ЛНУ імені Івана Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 541, арк. 1–7; Нестюк Ярина, докторська робота *“Monografia etnograficzna pow. Zamojskiego”*. Lwów, 1939, Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 26, оп. 4, спр. 415; Роман Тарнавський, “Нестюк (Нестюк-Іванчук) Ярина (Ірена, Ірина) Рудольфівна,” *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка* (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014), т. 2, 197).

⁶ Нестюк Ярина, особова справа, арк. 1 зв., 3, 5.

⁷ Генрик (Генах) Перльс (1904–1942/43?) навчався на гуманітарному факультеті Львівського університету впродовж 1926–1930 рр., спеціалізуючись з польської філології й водночас працюючи бібліотекарем Етнологічного інституту під керівництвом А. Фішера. У 1930 р. здобув ступені магістра польської філології (*“Kultura dawnej Polski w powieściach Adama Krechowieckiego”*), етнографії та етнології (*“Z badań nad ludowością w literaturze polskiej XVIII w.”*). У 1932 р. захистив докторат *“Waż w wierzeniach ludu polskiego”* (промотор А. Фішер), на основі якого в 1937 р. опублікував однойменну монографію (Перльс Генрик, особова справа, Архів ЛНУ імені Івана Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 555, арк. 1–8; Перльс Генрик, докторська робота *“Waż w wierzeniach ludu polskiego”*. Lwów, 1932, ДАЛО, ф. 26, оп. 4, спр. 482; Henryk Perls, *Waż w wierzeniach ludu polskiego* (Lwów: Nakł. Drukarni Naukowej, 1937); Філарет Колесса, *Обнова української етнографії й фольклористики на західних областях УРСР. Листування Ф. Колесси й М. Азадовського*, упорядк., підг. тексту, передм., комент., додатки, покажч. Ірини Коваль-Фучило (Київ: Логос, 2011), 51).

⁸ Перльс Генрик, особова справа, арк. 1.

⁹ Філарет Колесса, “Вірування про душу й загробне життя в українській похоронній і поминальній обрядовості,” *Записки Наукового товариства імені Шевченка* 242 (2001): 9–10.

¹⁰ Філарет Колесса, “II Конгрес слов’янських географів і етнографів 2–12 червня 1927 р.,” *Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX – XX століття* (з

1940 р. у Львівському університеті був роком українізації, яку розпочав ректор Михайло Марченко. До липня 1940 р. у назві навчального закладу було навіть слово “український” – “Львівський державний український університет”¹¹. Тогочасне університетське діловодство велось, здебільшого, українською мовою. Так, життєпис А. Фішера від 10 лютого 1940 р., що є в особовій справі професора з Архіву Львівського національного університету імені Івана Франка, написаний українською¹². Проте аналіз почерку, яким написано зазначений документ, дозволяє стверджувати, що його текст писала Я. Нестюк¹³, а А. Фішер лише завірив своїм підписом.

Взаєморозуміння між членами кафедри фольклору й етнографії (позаяк вони були представниками однієї інтелектуальної традиції розуміння науки про народ) сприяло її активній діяльності, пік якої припав саме на 1940 р. А. Фішер на новій кафедрі працював у декількох напрямках (переважно в межах своїх колишніх зацікавлень): науковому (написання статей та впорядкування бібліографій народознавчих праць), організаційному (керівництво Етнографічним музеєм, організація польової етнографічної експедиції на терени Волині) та педагогічному (викладання студентам курсів етнологічної та фольклористичної тематики, розробка нової навчальної програми кафедри). Охарактеризуємо їх докладніше.

У 1940 р. А. Фішер написав розвідку “*Монографія Йосипа Рорера, бувшого професора Львівського державного університету, одного з перших німецьких і українських фольклористів*”¹⁴ (з доповіддю про цього вченого взимку 1941 р. професор виступив на Першій науковій сесії Львівського державного університету імені Івана Франка)¹⁵. На жаль, текст праці, поки що, не вдалося віднайти, однак згадки в архівних джерелах засвідчують, що вона була написана українською мовою. Стосовно Йозефа Рорера (1769–1828 рр.), постать якого А. Фішер розглядав у розвідці, то за походженням він був австрійцем. Упродовж 1806–1827 рр. працював професором кафедри політичних умінь і статистики юридичного факультету Львівського університету. У 1802–1803 рр. здійснив подорож Королівством Галичини і Лодомерії та іншими теренами монархії Габсбургів для збору статистичних даних, корисних для покращення її промислового розвитку. Під час цієї подорожі Й. Рорер фіксував й етногра-

нагоди 130-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси та 100-річчя від дня народження академіка Миколи Колесси) (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005), 401.

¹¹ Макаруч, “Львівський державний університет імені Івана Франка (1939–1991),” 81.

¹² Фішер Адам, особова справа, Архів ЛНУ імені Івана Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 194, арк. 3.

¹³ З 15 жовтня 1939 р. до 15 січня 1940 р. Я. Нестюк працювала вчителькою української мови в Жіночій єврейській гімназії у Львові (Нестюк Ярина, особова справа, арк. 5).

¹⁴ Списки професорсько-викладацького складу по кафедрах з вказівкою тем їхніх наукових робіт, 1940 р., Архів ЛНУ імені Івана Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 403, арк. 16.

¹⁵ Музей історії Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Музей історії ЛНУ імені Івана Франка), Програма праць I наукової сесії Львівського державного університету імені Івана Франка, 29.І–3.ІІ.1941 р.

фічні матеріали про місцеве населення, на основі яких у 1803–1804 рр. опублікував низку праць про слов'ян, німців, євреїв і вірмен, які мешкали в межах державних кордонів монархії: “*Versuch über die Bewohner der österreichischen Monarchie*” (Wien, 1803), “*Versuch über die slawischen Bewohner der österreichischen Monarchie*” (Wien, 1804), “*Versuch über die deutschen Bewohner der österreichischen Monarchie*” (Wien, 1804), “*Versuch über die jüdischen Bewohner der österreichischen Monarchie*” (Wien, 1804)¹⁶. Вочевидь, під монографією Й. Рорера, згаданю у назві статті А. Фішера, професор розумів один із вказаних етнографічних нарисів ученого, або ж усі їх разом.

Серед праць, які А. Фішер завершив у 1940 р. – україномовна стаття “*Наукова заслуга Оскара Кольберга*”¹⁷. Професор подав її до “Записок філологічного та історичного факультетів” Львівського державного університету імені Івана Франка (вочевидь, до другого тому цього видання, що так і не побачив світ, позаяк у його першому томі така стаття відсутня)¹⁸. Наголосимо, що історія польського народознавства (й у цьому контексті – постать видатного народознавця О. Кольберга) була однією з головних тем наукових зацікавлень А. Фішера, починаючи з початку ХХ ст.: розвідки “*Zygmunt Gloger*” (1910), “*Ignacy Lubicz Czerwiński (W stuletnią rocznicę pierwszej polskiej monografii etnograficznej)*” (1911), “*Kraszewski jako etnograf*” (1912), “*Hugo Kollataj, pierwszy metodyk etnografii polskiej*” (1912), “*Oskar Kolberg*” (1914)¹⁹.

У 1940 р. А. Фішер працював над дослідженнями “Фольклор і етнографія поляків в СРСР” і “Бібліографія польського фольклору і етнографії за рік 1937–1938”²⁰. Остання була в контексті започаткованих ученим у “*Ludzie*” бібліографії народознавчих праць, укладання яких пізніше продовжили учні професора, зокрема, Альфред Бахман²¹. Під час роботи на кафедрі фольклору

¹⁶ Ludwik Finkel i Stanisław Starzyński, *Historia uniwersytetu Lwowskiego* (Lwów: Z Drukarni E. Winiarza, 1894), cz. 1, 251; Роман Тарнавський, “Тенденції розвитку народознавства у Львівському університеті в другій половині XVII – на початку ХХ століття,” *Народна творчість та етнологія* 3 (2015): 78.

¹⁷ Списки професорсько-викладацького складу по кафедрах з вказівкою тем їхніх наукових робіт, 1940 р., арк. 16.

¹⁸ *Записки філологічного та історичного факультетів. Львівський державний університет ім. І. Франка* (Львів: ЛДУ, 1940), т. 1.

¹⁹ Adam Fischer, “Zygmunt Gloger,” *Lud* 16 (1910): 241–246; Adam Fischer, “Ignacy Lubicz Czerwiński (W stuletnią rocznicę pierwszej polskiej monografii etnograficznej),” *Ruś. Czasopismo poświęcone dziejom i kulturze Ukrainy, Podola, Wołynia i Rusi Czerwonej* 1, zes. 2 (1911): 127–134; Фішер Адам, особова справа, ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1956, арк. 18.

²⁰ Списки професорсько-викладацького складу по кафедрах з вказівкою тем їхніх наукових робіт, 1940 р., арк. 16.

²¹ Adam Fischer, “Dziesięciolecie ludoznawstwa polskiego 1914–1924 (Zestawienie bibliograficzne),” *Lud* 23 (1924): 147–163; Artur Hlebowicz, *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1926–1933* (Łódź, Wrocław: PTL, 1993), 23; Agnieszka Andrunik, *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1934–1939* (Wrocław: PTL, 1993), 27.

й етнографії А. Фішер продовжував збирати матеріали й до теми “Рослини в народних віруваннях”²², яку почав розробляти ще в міжвоєнний період²³.

При кафедрі фольклору й етнографії були архів польових етнографічних матеріалів і потужна бібліотека наукової літератури, основу якої склала книгозбірня Народознавчого товариства у Львові²⁴. За твердженням Ф. Колесси, на початку 1940-х років на кафедрі було більше восьми тисяч бібліотечних позицій, а загалом – майже 16 тисяч книг²⁵. Натомість, за матеріалами ректора університету М. Марченка, наприкінці вересня 1940 р. ця кафедральна бібліотека налічувала шість тисяч томів²⁶.

Із збірок Етнологічного інституту в 1940 р. організували університетський Етнографічний музей (офіційна назва підрозділу), який діяв при кафедрі фольклору й етнографії. Його завідувачем, за сумісництвом, був А. Фішер, науковим співробітником – Я. Нестюк²⁷. Наприкінці вересня 1940 р. у фондах Етнографічного музею Львівського університету було понад 300 експонатів²⁸. Близько 30 із них зібтали учасники польової етнографічної експедиції на Волинь, організованої кафедрою фольклору й етнографії 8–27 липня 1940 р. А. Фішер писав, що ці експонати являли “собою залишки старої народної культури – рідкісні вже сьогодні казки народного творчества з ділянки: рільництва (виключно з дерева рала, солом’яні сіялки, серпи, бурульки до в’язання снопів, борони); загальногосподарської (солом’яники на зерно, коромисла, виключно з дерева старі січкальні); народного гончарства – кераміки; народного меблярства; ноші – ціла низка різноманітних вишивок”²⁹.

Львівський фольклорист Мар’яна Староста, яка докладно дослідила питання організації та проведення етнографічної експедиції на Волинь 1940 р., вказує, що її головні завдання обговорили та затвердили на засіданнях кафе-

²² Василь Івашків і Руслан Марків, “Біля витоків української фольклористики у Львівському університеті,” *Міфологія і фольклор* 3–4 (2010): 21.

²³ Adam Fischer, “Rośliny w wierzeniach i zwyczajach ludu polskiego,” *Lud* 28 (1929): 240–247; Adam Fischer, “Rośliny w wierzeniach i zwyczajach ludu polskiego. Kwestjonariusz,” *Orli Lot* 11, no 4 (1930): 85–86; Adam Fischer, “Drzewa w wierzeniach i obrzędach ludu polskiego,” *Lud* 35 (1937): 60–76; Adam Fischer, *Drzewa w wierzeniach i obrzędach ludu polskiego* (Lwów: Towarzystwo Ludoznawcze, 1938).

²⁴ Василь Івашків, Руслан Марків і Андрій Вовчак “Фольклору й етнографії кафедра,” *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка* (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014), т. 2, 591.

²⁵ Колеса, *Обнова української етнографії й фольклористики на західних областях УРСР*, 50.

²⁶ Акт передачі справ та майна Університету від 23–27 вересня 1940 р., ДАЛО, ф. Р-119, оп. 3, спр. 335, арк. 6.

²⁷ Списки професорсько-викладацького складу по кафедрах з вказівкою окладу, 1940 р., Архів ЛНУ імені Івана Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 404, арк. 11, 23, 35; Роман Тарнавський, “Етнографічний музей,” *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка* (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011), т. 1, 483.

²⁸ Акт передачі справ та майна Університету від 23–27 вересня 1940 р., арк. 7.

²⁹ Мар’яна Староста, “Перша експедиція Катедри фольклору й етнографії Львівського державного університету імені Івана Франка,” *Spheres of Culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies* 3 (2012): 360.

дри фольклору й етнографії 16 травня, 24 травня та 3 липня 1940 р. Засідання проводив А. Фішер, який власне й керував підготовкою експедиції, зокрема, розробкою спеціального квестіонару (містив запитання про щоденний побут селян, збиральництво, мисливство, рибальство, хліборобство, скотарство, бджільництво, народні промисли та ремесла, традиційне харчування, одяг, будівництво, транспортні засоби, народну гігієну, звичаї та обряди тощо). До польової експедиційної групи належали працівники кафедри фольклору й етнографії Я. Нестюк і Г. Перльс, викладач кафедри української мови Львівського університету Калістрат Добрянський (учень А. Фішера, випускник спеціальності “Слов’янознавство” Університету Яна Казимира у Львові) та студент Львівської політехніки С. Горницький³⁰.

Я. Нестюк, яка керувала збирацькою роботою в “полі”, у звіті експедиції зазначила: “Дня 8 липня експедиція виїхала зі Львова автобусом до Радехова. З Радехова поїхали до Мерви (рай[он] Берестечко), де проводили дослідження протягом 3-ох днів. Базою була Мерва, звідки обнялося дослідженнями с. Кутрів та м. Берестечко. З Мерви посунулася експедиція на північ через Вовковию до Повчі (рай[он] Верба). І тут експедиційна праця тривала 3 дні (12–15 липня). З с. Повча експедиційний тур пройшов на північ через Дубно до Збитиня (рай[он] Дубно), де зупинились на 1 день (з 16 по 17 липня). Опісля експедиція посунулася до с. Залібовка (рай[он] Дубно) (18–19 липня), де досліджували народне гончарство. А з с. Залібовка приїхали до Замліня (рай[он] Мізоч) (19–20 липня). Далі експедиція рушила до с. Тайкур (рай[он] Рівне), де досліджували народні традиції протягом 2-ох днів (20–22 липня). Опісля, через Рівне поїхали до Антополя (рай[он] Рівне) (22–24 липня). А звідси вже вирушили до Кустина (рай[он] Александрія), де пробули 1 день (24–25 липня). З с. Кустина поїхали в с. Любомірка (рай[он] Александрії) (25 по 26 липня), яка знаходиться на етнографічному пограниччі Волині та Полісся. А вже з 26 липня з с. Любомірка експедиція повернулася до Львова”³¹.

Стосовно навчальної діяльності А. Фішера на кафедрі фольклору й етнографії, то в 1940 р. професор забезпечував викладання етнографії та фоль-

³⁰ Списки професорсько-викладацького складу по кафедрах з вказівкою тем їхніх наукових робіт, 1940 р., арк. 2; Добрянський Калістрат, особова справа, Архів ЛНУ імені Івана Франка, ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 392, арк. 4–6 зв.; Староста, “Перша експедиція Катедри фольклору й етнографії Львівського державного університету імені Івана Франка,” 357.

* Села Мерва, Кутрів та м. Берестечко – нині Горохівського р-ну Волинської обл.; с. Вовковія – нині с. Вовковії Демидівського р-ну Рівненської обл.; с. Повча – нині Дубнівського р-ну Рівненської обл.; с. Збитинь – нині с. Збитин Дубнівського р-ну Рівненської обл.; с. Залібовка – нині с. Залібівка Здолбунівського р-ну Рівненської обл.; с. Замлінь – нині с. Стеблівка Здолбунівського р-ну Рівненської обл.; с. Тайкур – нині с. Тайкури Рівненського р-ну Рівненської обл.; с. Антопіль – нині Рівненського р-ну Рівненської обл.; с. Кустина – нині с. Кустин Рівненського р-ну Рівненської обл.; с. Любомірка – нині, вочевидь, с. Нова Любомірка Рівненського р-ну Рівненської обл.

³¹ Староста, “Перша експедиція Катедри фольклору й етнографії Львівського державного університету імені Івана Франка,” 359.

клору народів Європи, переважно поляків, французів і німців³². З нового навчального року, що мав розпочатись у вересні 1940 р., працівники кафедри планували розбудову підрозділу. Це добре ілюструє одиниця збереження з фондів Музею історії Львівського національного університету імені Івана Франка – документ 1940 р. за підписом А. Фішера³³, що складається з двох частин: вступної записки та навчальної програми³⁴.

Текст першої частини документу такий: “В минулому шкільному році кафедра випрацювала й предложила Ректорату Л[ьвівського] Д[ержавного] У[ніверситету] план поширення кафедри фольклору й етнографії в самостійний Відділ – виходячи із погляду, що зараз в західних областях УРСР потрібні кадри наукових робітників з ділянки фольклору й етнографії. Потрібні вони для Інституту фольклору філіалу Академії Наук УРСР, Етнографічного Музею у Львові. Цей самостійний Відділ школитиме наукових робітників для досліджування фольклору й етнографії зах[ідних] областей УРСР. До цього часу не були ці землі опрацьовані як слід. Детально розроблений поділ годин та програма, копію яких долучаємо. План наш прийнятий Ректором, затверджений на Науковому Засіданні Л.Д.У. – 4 липня 1940 р. Кафедра пригтовлюється – і в цьому ж напрямку старання прямує, поширюючи відповідно свій Музей, та піклуючись про забезпечення кафедри відповідною літературою”³⁵.

Попри наявність у розробленій навчальній програмі для студентів кафедри фольклору й етнографії (*Додаток*) обов’язкового для викладання в СРСР курсу “Основи марксизму-ленінізму” (на який відвели аж 560 годин), вона мала на меті виховати науковців широкого світогляду та ерудиції: крім багатьох лекційних курсів і практичних занять з етнографії (етнології) та фольклору (фольклористики), в ній присутні й інші філологічні та історичні дисципліни, зокрема, археологія, а також географія. Адже автори навчальної програми – професори А. Фішер та Ф. Колесса, розуміли, що для формування наукового світогляду справжнього народознавця потрібне систематичне вивчення різноманітних суміжних дисциплін гуманітарного профілю.

Стосовно докладнішої характеристики народознавчого блоку дисциплін у зазначеній навчальній програмі, то його становили такі курси, як “Загальна етнографія і фольклор”, “Фольклор і етнографія України”, “Етнографія і фольклор народів СРСР”, “Етнографія і фольклор народів Європи”, “Слов’янська етнографія”, “Етнографічна музеологія”, “Народне мистецтво”. У цьому контексті наголосимо, що в міжвоєнний період А. Фішер читав лекційний курс “Етнографічне музейництво”, а слов’янська етнографія та етнологія займали

³² Івашків і Марків, “Біля витоків української фольклористики у Львівському університеті,” 21.

³³ На жаль, особу, почерком якої написано документ, встановити не вдалося. Він відрізняється від почерків усіх тодішніх працівників кафедри – А. Фішера, Ф. Колесси, Я. Нестюк та Г. Перльса.

³⁴ Музей історії ЛНУ імені Івана Франка, Навчальний план кафедри фольклору й етнографії від 4 липня 1940 р.

³⁵ Там само.

в його навчальних курсах чільне місце. Крім лекцій та практичних занять, присвячених етнографії та етнології поляків і українців, він викладав курси “Вступ до слов’янської етнології”, “Вправи з ділянки слов’янської етнографії”, “Вправи з ділянки слов’янської етнології”, “Матеріальна культура слов’ян”, “Слов’янська демонологія”, “Душа і духи у слов’янських народних віруваннях”, “Етнографія західних і південних слов’ян”, “Етнографія чехів і словаків”, “Етнографія південних слов’ян”, “Етнографія Болгарії”, “Етнологічні проблеми на території Балканського півострова”³⁶.

Насамкінець зауважимо одну цікаву особливість характеризованого документу – обидві його частини написані на звороті офіційного бланку Народознавчого товариства у Львові з титулом “Towarzystwo Ludoznawcze. Lwów. Ul. Marszałkowska L. 1. – Zakład Etnologiczny UJK”. У цьому є певний символізм, який вказує на тяглість народознавчих студій у Львівському університеті (кафедра етнології та Етнологічний інститут Університету Яна Казимира у Львові – кафедра фольклору й етнографії Львівського державного університету імені Івана Франка), а також на те, що кафедра фольклору й етнографії була вже новою сторінкою в історії розвитку народознавства у стінах Львівського університету.

Додаток

**Навчальна програма для студентів кафедри фольклору й етнографії
від 4 липня 1940 р. (Музей історії ЛНУ імені Івана Франка)**

Предмет	I курс		II курс		III курс		IV курс		Сума річних годин
	тижневих годин	річних годин	тижневих годин	річних годин	тижневих годин	річних годин	тижневих годин	річних годин	
Фольклор й етнографія України	6	210			2	70			280
Вправи з обсягу фольклору України	2	70	2	70					140
Етнографія і фольклор народів СРСР					6	210			210

³⁶ Олег Бондар і Роман Тарнавський, “Тематика історичних дисциплін у Львівському університеті (1930–1939),” *Вісник Львівського університету. Серія історична* 50 (2014): 398–416.

Етнографія і фольклор народів Європи			8	280					280
Вправи з обсягу фольклору Європи	2	70	2	70					140
Слов'янська етнографія			2	70					70
Загальна етнографія і фольклор							8	280	280
Семінар фольклору й етнографії					4	140	8	280	420
Етнографічна музеологія					2	70			70
Народне мистецтво							2	70	70
Основи марксизму-ленінізму	4	140	4	140	4	140	4	140	560
Українська література	4	140	4	140	4	140	4	140	560
Українська мова	4	140					2	70	210
Слов'янські літератури			2	70					70
Вступ до мовознавства			4	140					140
Російська мова			2	70	2	70	2	70	210
Німецька мова	4	140	2	70					210
Французька або англійська мови	2	70			2	70	2	70	210
Українська археологія	2	70							70
Історія України	2	70					2	70	140
Загальна археологія					4	140			140

Історія народів СССР	2	70	4	140	2	70			280
Географія народів СССР					2	70			70
Загальна географія							2	70	70
Основи діалектології					2	70			70
Фізкультура	2	70							70
Загалом годин	36	1260	36	1260	36	1260	36	1260	5040

**THE PROFESSOR ADAM FISCHER'S ACTIVITY
AT THE CHAIR OF FOLKLORE AND ETHNOGRAPHY
OF THE LVIV UNIVERSITY**

Roman TARNAVSKYI

Ivan Franko National University of Lviv,
Chair of Ethnology,

1 Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine

The article is about one of the most prominent Polish ethnologists of 20th century Adam Fischer. On the basis of A. Fischer's archive documents there was an attempt at characterizing some aspects of his biography. Considerable attention is given to Adam Fischer's activity at the Department of Folklore and Ethnography of Ivan Franko Lviv State University during in 1940. This year was the time of the most active of the newly created department in many ways. Adam Fischer's scientific papers, his teaching work, participation in the organization of the Ethnographic Museum of Lviv University and field ethnographic expeditions to Volhyn have been analyzed in the article. The greatest importance has been attached to the Adam Fischer's participate in the development of new department's curriculum.

Key words: Adam Fischer, Lviv University, the Chair of Folklore and Ethnography, ethnology, ethnography.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2018

Прийнята до друку 27.10.2018